

STAJALIŠTA O EUROPSKOJ UNIJI U HRVATSKOME DNEVNOM TISKU

Gordana Vilović

*Međunarodni centar za
obrazovanje novinara*

Stručni rad

Sažetak

Rad obuhvaća jednomjesečno praćenje komentara, kolumni i pisama čitatelja, objavljenih u pet hrvatskih glavnih dnevnih novina od 1. do 31. listopada 2004. godine, posvećenih problemima integracijskih procesa Hrvatske u Europsku uniju. Odabrani su sljedeći dnevni listovi: *Večernji list*, *Jutarnji list*, *Slobodna Dalmacija*, *Vjesnik* i *Novi list*. Analiza sadržaja odabrana je kao temeljna metoda istraživanja. Osim analize sadržaja u prvome dijelu rada korištena je deskriptivna metoda kojom se definiraju temeljni pojmovi, uređivačka koncepcija listova, kao i okvira u kojima se istraživanje provodi. Rezultati istraživanja donose ključna stajališta koja su novinari/suradnici iskazivali komentirajući recentna događanja između Europske unije i Hrvatske te glavne teme koje su prevladavale u komentarima.

1.0. Uvod

Europska unija nije više tema vanjsko-političkih stranica hrvatskih dnevnih listova. Postala je tema svih rubrika i stranica hrvatskih novina. Veliki zaokret dogodio se 18. lipnja 2004. kad je Hrvatska dobila pozitivan *avis*. Novinari i komentatori prepoznali su važnost toga dokumenta i započeli su promptno i kritičko reagiranje na sve afere, skandale, a posebno nesmotrene i nespretno izjave hrvatskih političara. Medijski analitičari i kolumnisti upozorili su hrvatsku javnost i hrvatske

političare da je “18. lipnja EU počeo pažljivo promatrati što se zbiva u Hrvatskoj, i posebice, što Hrvatska radi da bi otklonila upozorenja koja je Europska komisija izrekla u ‘avisu’, mišljenju o spremnosti Hrvatske za kandidaturu.”¹

Na prve afere nije trebalo puno čekati. Prva velika afera koja je označila početak jednog drukčijeg tretiranja svih pitanja EU-a u hrvatskim mediji-

¹ Damir Grubiša: “Medijski cenzori pod lupom EU”, *Glas Istre*, 11. srpnja 2004., str. 6.

ma bila je afera Bechtel i javno zagovaranje iz najviših Vladinih krugova da se nastavak poslova na izgradnji nove dionice autoceste dade, bez natječaja, američkoj kompaniji Bechtel. Novinari su prvi reagirali na to, smatrajući da je takav postupak nespojiv s tradicijom zemalja u kojima vlada pravo. Kad je u novinama obznanjen skandal o postojanju izravnog ugovora s Bechtelom, Europska je komisija, nakon što je iz novina saznala za Vladinu odluku, vrlo oštro reagirala. Novinari *Večernjeg lista* Stojan de Parto i Renato Ivanuš između ostalog potpisali su i ovo: "Tek što se izborila za kandidatski položaj i za odluku o pokretanju pristupnih pregovora, već (hrvatska Vlada, op. a.) povlači poteze suprotne europskim zakonima."²

"Slučaj Bechtel" dobro je došao svima:

Prvo, Hrvatskoj vladi – kao lekcija o izravnoj pogodbi i međunarodnim važećim zakonima.

Drugo, hrvatskoj javnosti da počne vjerovati kako žive u zemlji u kojoj ubuduće valja uvesti više reda u provođenju prava i zakona.

Treće, hrvatskim novinarima koji su cijeli slučaj valjano procijenili i upozorili Vladu – prije Komisije EU-a – da je nedopustivo dogovaranje poslova mimo javnog natječaja.

Ovaj zadnji razlog zapravo je bio povod za nastavak jednog drugog istraživanja o tome kako se u komentarima/kolumnama i u pismima čitatelja daju ocjene, vrijednosni sudovi, pokude i pohvale Europskoj uniji ili Vladi.

2.0. Svrha i sadržaj analize sadržaja komentara i kolumni

Premda je, dakle, srpanj ljetni mjesec, 2004. obilovao je političkim događajima, posebno onima u kojima se ogledaju Vladine aktivnosti u vezi s EU-om. "Slučaj Bechtel" je dobro došao kao otrežnjenje u smislu da Hrvatska mora pokazati da čini sve ne bi li promijenila loš imidž zemlje u kojoj je korupcija važno obilježje života. Novinari su u srpnju 2004. pokazali da mogu biti četvrta vlast u državi i da nemaju misiju braniti Vladu, već upravo suprotno: ukazivati na greške i tjerati je da ne čine nove, a već učinjene da ispravljaju. Hrvatski su novinari u srpnju pokazali da u svojim izvještajima mogu biti korektni, poštteni i uravnoteženi, a u komentarima sposobni da dijele lekcije i daju savjete vladajućoj eliti. Otuda, dakle, i sljedeće istraživanje.

Svrha analize sadržaja bila je utvrditi prevladavajuće sudove u komentarima, kolumnama i pismima čitatelja o odnosima Europske unije i Hrvatske. U razdoblju od 1. do 31. listopada 2004. analizirani su svi važniji nacionalni i regionalni dnevni listovi: *Večernji list*, *Jutarnji list*, *Slobodna Dalmacija*, *Vjesnik* i *Novi list*. Odabiru listova mogla bi se osporiti korektnost budući da među nabrojanim dnevnim novinama nema regionalnih listova slavonskog *Glasa Slavonije* i istarskog *Glasa Istre*. Djelomice je kritika prihvatljiva, ali veoma često ta su dva spomenuta lista prenosila dojmljive komentare ili kolumne objavljene u *Novom listu* s kojim imaju ugovor o suradnji. Može se pretpostaviti da je određen broj objavljenih tekstova bio prenesen i u ta dva regionalna lista i da su na taj način bila uključena u ovu analizu.

² *Večernji list*, 21. srpnja 2004., "EU istražuje slučaj Bechtel", str. 2-3.

Novinske forme koje su bile obuhvaćene analizom bile su sljedeće:

- 1) komentari novinara i vanjskih suradnika
- 2) kolumne novinara i vanjskih suradnika
- 3) pisma čitatelja
- 4) elektronička pisma čitatelja.

Zajednički nazivnik svim tim novinskim oblicima bilo je autorstvo i promicanje određenog, pojedinačnog stava na temu odnosa Hrvatske prema aktualnostima procesa pristupanja Europskoj uniji.

3.0. Komentari/kolumne i pisma čitatelja: utjecaj na oblikovanje stajališta javnosti

Za odabir ovih novinskih vrsta u analizi sadržaja presudila je njihova važnost. Naime, opće je mjesto da svaka novina koja drži do vlastita kredibiliteta posvećuje dužnu pozornost njegovanju komentatorske stranice i otvaranju stranica stajalištima stručnjaka različitih profila jednako kao i svojim čitateljima.

Komentar je autorski stav koji uključuje vrijednosne sudove o određenom aktualnom događaju ili temi. Komentare ispisuju novinari, ali i ugledni stručnjaci koji misle da mogu nešto reći. Komentari snažnih autora bitno utječu na oblikovanje javnosti i zaštitni su znak novina. Ukratko, riječ je o novinarima koji dobro poznaju temu i u sažetom obliku, razumljivim jezikom žele prenijeti svoje stajalište. Najveća vrijednost za komentatore, posebice ako su preuzeli redovnu tjednu kolumnu ili dnevni komentar, jest svježina. Komentar sjedinjuje izgrađen stil i pre-

poznatljivost. Komentatori, u našem slučaju politički, neovisno o tome je li riječ o profesionalnim novinarima ili stručnjacima, jesu uglednici koji imaju pravo i obvezu upozoravati političku elitu na eventualne pogrešne poteze. U nas se taj pristup počeo izgrađivati posljednjih desetak godina sa zamjetnim uspjehom.

3.1. Recite mi što da radim!

U razvijenim demokracijama ođavna je poznat "dijalog" koji se uspostavlja između uglednih komentatora i pripadnika političke elite, predsjednika države ili premijera. Ilustracije radi navodimo američki primjer iz 1993. godine i javni dijalog koji je putem komentara uspostavio ugledni novinar i urednik *The New York Timesa* A. Rosenthal s predsjednikom Clintonom. Dakle, u jeku rata u Bosni i Hercegovini 1993. godine Clinton je u jednom neformalnom susretu A. Rosenthalu rekao: "Ako imaš bilo kakvu ideju o novoj opciji u Srbiji i Bosni, reci mi!"³ Sljedećeg dana Rosenthal je u svojoj kolumni javno odgovorio Clintonu što on misli da bi trebalo promijeniti u američkoj politici u Bosni i prema Miloševiću. Rosenthal nije bio nimalo nježan prema Clintonu, a sudimo li prema onome što je uslijedilo u Bosni, sasvim je sigurno da je Clinton pročitao ili doznao što mu komentator predlaže. A možda ga je djelomice i poslušao?!

Imamo li u Hrvatskoj takve primjere? Slušaju li političari ugledne novinare i komentatore?

³ *The New York Times*, 6. travnja 1993., "Američki saveznici u Srbiji".

Pažljivi medijski analitičari primijetit će da se i u nas stranice s komentari- ma pomno oblikuju te da komentatori kadšto promptno i vrlo oštro reagiraju na politička događanja i odluke. To je jasan znak koji ide u prilog razvijanju medijskih sloboda, jačanju uvjerljivosti novinarske struke i novinarskog zastu- panja javnosti koja nema priliku da se tako izravno obraća političarima.

3.2. *Op-Ed* stranice nisu pisma čitatelja

Opposite-Editorial ili *Op-Ed*⁴ strani- ce ustanovljene su krajem sedamdeset- tih godina 20. stoljeća u SAD-u u vode- ćim dnevnim novinama s namjerom da se pruži mogućnost vanjskim suradni- cima ili stalnim kolumnistima da iska- zuju svoja stajališta. Na *Op-Ed* stranicama kao autori se pojavljuju bivši pred- sjednici država, bivši premijeri, ugled- ni javni djelatnici ne samo iz Amerike nego iz cijelog svijeta. Prestižna je stvar biti na tim stranicama. Početkom 2001. godine i hrvatski dnevni list uveo je rubriku "Stajališta" koja nalikuje *Op-Ed* stranicama. Utjecaj tih stranica ovisi o nakladi, uglednicima koji se povreme- no javljaju kao autori, ali i stalnim ko- lumnistima koji ondje pišu. Ta se rub- rika još uvijek profilira i gotovo da je nemoguće uspoređivati utjecaj koji ona ima s onim što su kroz tridesetogo- dišnju tradiciju dostigli ugledni zapad-

ni dnevnicima. Važnost stajališta utjecaj- nih pojedinaca jest u tome da promiču raznolikost opcija i čitateljima pružaju mogućnost razumijevanja aktualnih zbivanja.

Pisma čitatelja posebna su rubrika i to svakako nisu *Op-Ed* stranice. Pri- sjetit ćemo se da je novinarstvo bivše Jugoslavije upamtilo rubriku "Odjeci i reagovanja" srpskog dnevnika *Politika* koji su počeli kao pisma čitatelja, ali su se krajem osamdesetih godina 20. stol- jeća pretvorila u duge tekstove kojima se glorificirala politika Slobodana Mi- loševića. Pogubnost utjecaja tih "pisa- ma čitatelja" iz *Politike* senzibilizirala je srpsku javnost za strahote koje su usli- jedile 1990.

Nasuprot dnevniku *Politika*, riječki *Novi list* njegovao je dijametralno su- protan pristup u objavljivanju različitih stavova. Tadašnji glavni urednik, pre- rano preminuli Veljko Vičević, u raz- doblju između 1991. i 1997. otvorio je stranice *Novoga lista* svima – novinari- ma, javnim djelatnicima i stručnjacima koji su željeli iskazati svoje stajalište, a nisu imali mogućnosti.

Današnje novine objavljuju pisma čitatelja uglavnom nekoliko puta na tjedan. Neke novine nemaju naviku njegovati taj oblik utjecaja, pa se doi- ma kao da pisama uopće nema, što je teško povjerovati. Rubrike su većinom prepoznatljive i grafički su povezane sa stranicama komentara, odnosno staja- lišta. Dodatna su novost u većini dnev- nih listova i rubrike elektroničkih pisa- ma čitatelja. Kod elektroničkih pisama uobičajeno je da redakcija javno poziva čitatelje da napišu kakav stav imaju u povodu konkretnog događaja.

Pisma čitatelja bitna su rubrika. Pi- smo čitatelja uredništvo može kratiti

⁴ *Opposite editorial* (eng.): stranice dnevnika ili rubrike radijskih ili televizijskih emisija koje ne moraju biti stav redakcije same. *Op-Ed* tekst može biti objavljen u obliku priče, kolumne, *freelance* teksta, duljeg pisma i re- dovito donosi čitav niz promišljanja, stavova i reakcija na određeni događaj.

pod uvjetom da to ne mijenja osnovni smisao napisanoga, ili ga može ne objaviti ako je napisano primjer politički nekorektnog jezika.

Taj pregled novinskih vrsta bitan je za razumijevanje važnosti analiziranih novinskih vrsta i njihova utjecaja na javnost.

4.0. *Večernji list*: profilirana rubrika elektroničke pošte

Večernji list je prema mnogim procjenama jedan od najnakladnijih i najčitanijih listova. Nažalost, unatoč zakonskim odredbama ne postoje jedinstveni javni podaci o tiskanim, prodanim ili čitanim listovima. Svaki hrvatski list ima svoju procjenu o čitanosti, pa i onda kad se radi o rezultatima jednog te istog istraživanja.⁵ Izbjegavajući bilo kakvo spekuliranje o čitanosti, reći ćemo da *Večernji list* pripada krugu najčitanijih dnevnih novina, pa je otuda iznimna važnost i utjecaj objavljenih priloga.

U rubrici "Forum", specijaliziranoj za komentare i stajališta novinara i povremenih vanjskih suradnika komentatora, *Večernji list* je u listopadu objavio 13 tekstova o problemima hrvatskoga pridruživanja Europskoj uniji, a dva teksta objavljena su u subotnjem prilogu "Obzor".

Sasvim negativistički stav i sumnjičavost prema EU-u izražena je u dva komentara ("Predstava zvana Europa"), oprezna kritičnost prema EU-u vidljiva je u tri teksta, a kritičnost prema obras-

cima političkog i gospodarskog ponašanja (korupcija) uključujući i priličnu kritičnost spram Vlade i premijera ogleda se u četiri teksta.

U rubrici "Važno je reći" profiliranoj tako da čitatelji u kratkim crtama iznose svoja stajališta na temelju pitanja koja dnevno upućuje redakcija, vidljiv je daleko veći oprez i pesimizam kad su u pitanju odluke organa i institucija EU-a prema Hrvatskoj. Među pitanjima koja su bila postavljena izdvajamo ova: Zašto sve više raste euroskepticizam? Koliko će slučaj Gotovina utjecati na pregovore s EU-om?, Što mislite o reformama koje traži EU?, Što mislite o odnosu EU-a prema Hrvatskoj? Odgovori čitatelja katkad su slikoviti i paradigmatični poput ovoga: "Ja, kao građanin lijepe zemlje čistog okoliša, nisam pristaša jurišanja u EU po svaku cijenu... (...) Mi smo toj istoj Europi bili graničari tijekom stoljeća, a danas oni visoka gledaju na nas".

Glavne teme koje su dominirale u komentarima u *Večernjem listu* bile su sljedeće: Ante Gotovina i njegov odlazak u Haag, korupcija u Hrvatskoj, reforme koje Hrvatska mora poduzeti i pritisak EU-a na Hrvatsku.

Zaključno, za razliku od komentara novinara, pisma čitatelja najvećim su dijelom bila emotivno nabijena i prilično sumnjičava prema procesima integracije Hrvatske u Europsku uniju.

5.0. *Slobodna Dalmacija*: najmanje komentara o EU-u

Još uvijek najjači regionalni list u Dalmaciji, *Slobodna Dalmacija*, u listopadu 2004. objavila je bitno manji broj komentara na temu Europske unije u odnosu na ostale nacionalne dnev-

⁵ Više o rezultatima istraživanja agencije Puls objavljenim u broju *Večernjeg lista* i *Jutarnjeg lista* s nadnevkom 2. travnja 2005.

ne novine. Najveći broj (9) komentara objavljen je u rubrici “Komentari i sudovi”, od čega je u šest tekstova izražena izrazita kritičnost prema Vladi (6), a sasvim negativistički stav prema pritiscima EU-a u tri komentara. Tekstovi u kojima se spominje Carla del Ponte i slučaj Gotovina mogli bi se podijeliti u dvije skupine: jedna u kojoj se kritizira Vlada jer nije uspjela razriješiti odnos prema Haškom tribunalu, i druga skupina kao izravna kritika upućena Europskoj uniji i Carli del Ponte (“big sister”).⁶ Osim Haškog suda kao kritičke točke u kritikama upućenoj Vladi, druge teme koje su prirodno dominirale u komentarima su Piranski zaljev, odnosno Savudrijska vala i ribarstvo.

Novinari-komentatori *Slobodne Dalmacije* više su strelica uputili izravno Vladi kao krivcu koji ne zna za prioritete i igra u “diplomatskoj predstavi” nego EU-u, pa tako Plevnik zaključuje: “Sanader, Žužul i Hebrang sporadično šalju moralističke apele Anti Gotovini, istodobno tvrdeći Carli del Ponte da on nije u Hrvatskoj. Ako nemaju pojma o njegovu mjestu boravka, kako onda znaju da nije u Hrvatskoj?”

6.0. *Vjesnik*: EU dominirajuća tema komentara

Nije nikakvo iznenađenje ako kažemo da je u listopadu 2004. najveći broj komentara i pisama čitatelja na temu odnosa Hrvatska-EU objavljen u *Vjesniku*, naspram ostalih dnevnih novina. *Vjesnik* je dnevni list koji je oduvijek bio doživljen kao provladin list, prilično skromne naklade i financijske

potpore koju je imao (i još uvijek ima). Ustvrdimo li da je *Vjesnik* pratio svaki Vladin napor i korak prema Europskoj uniji, valja onda reći da ugledna *Vjesnikova* komentatorska pera nisu štedjela Sanadera. Naprotiv, bilo je više kritički intoniranih tekstova prema Vladi (4) negoli prema Carli del Ponte (3). Izrazito skeptični tonovi prema Europskoj uniji bili su vidljivi na stranicama “Stajališta”, gdje su se kao autori pojavljivale osobe iz hrvatskog javnog života, sveučilišni nastavnici ili publicisti.

Među temama komentara dominirali su Gotovina i odnos Vlade prema Haškom sudu za ratne zločine, Slovenija i Piranski zaljev.

Za razliku od *Slobodne Dalmacije* koja nema izgrađenu rubriku Pisma čitatelja, *Vjesnik* je dnevno objavljivao prosječno pet pisama čitatelja, što je s jedne strane znak da novina drži do svojih čitatelja, ali su s druge strane neki tekstovi očito promaknuli uredniku. Bili su krajnje politički nekorektni ili su čak pronosili nesnošljivost, a odnosili su se na Sloveniju i Slovence. Čitatelji su tako dobili prostor da upozore na “oprez sa Slovencima”, “lošu slovensku logiku”, “Sloveniju kao agresivnog susjeda”, “Sloveniju kao okupatora...” ili se pak pozivaju ostali čitatelji na bojkot slovenskih proizvoda. Pisma čitatelja svakako su važna rubrika, ali ne moraju sva biti objavljena, osobito ako je u njima izgubljen osjećaj za mjeru, a mogu nanijeti veliku štetu u širenju predrasuda.

7.0. *Jutarnji list*: Sanader i Gotovina kao glavni likovi komentara

Većina komentara povezanih s temom EU-Hrvatska u *Jutarnjem listu*,

⁶ *Slobodna Dalmacija*, 16. listopada 2004. “Uloga velike sestre”.

jednom od najnakladnijih hrvatskih nacionalnih dnevnih novina, tijekom listopada 2004., bila je usredotočena na razrješenje problema odlaska Ante Gotovine na sud u Haag. Komentari su dominirali u subotnjem "Magazinu", ali i u dnevnoj rubrici "Fokus" koja donosi komentare, analize i stavove u vezi s temama dana. Kritičnost prema Gotovini (7) i kritičnost prema postupcima Vlade (9) okviri su komentara *Jutarnjeg lista* koji se mogu sažeti paradigmatskim tekstovima "Hrvatska figa u džepu",⁷ u kojem između ostalog stoji: "U europskim institucijama radikalno opada početni entuzijazam prema Sanderu i njegovoj Vladi, budući da se njegova politika doživljava kao politika s figom u džepu. Kako je i Mesićevo ponašanje, ali i ponašanje Račanova kabineta bilo na istoj liniji kao i Sanderovo, to Europu sve više obuzima pesimizam glede mogućeg partnera u Hrvatskoj".

Komentatori *Jutarnjeg lista* (Butković, Đula, Čičak) jasno su i bez ograda odaslali poruku hrvatskoj političkoj eliti što se može (ne)očekivati od Europske unije ako se i dalje budu neiskreno ponašali i "budu li mislili da je stav skup rečenica koje su poredane tako da čovjek kad ih pročita može zaključiti i jedno i drugo. I to da su hrvatski generali počinili ratne zločine. I to da su potpuno nevinu."⁸

Zanimljivo je da se na stranicama *Jutarnjeg lista* neznatno objavljuju pisma čitatelja, a u listopadu 2004. nije se

našlo gotovo ni jedno koje bi se odnosilo na stajalište prema Europskoj uniji.

8.0. *Novi list*: tradicija kolumni o Europskoj uniji

Posljednji dnevni list koji je bio obuhvaćen ovom kratkom analizom bio je riječki *Novi list*. Najjači regionalni list Riječko-goranske regije ima specifičnost i izgrađenu tradiciju u stajalištima koja se objavljuju u komentarima ili u stalnim kolumnama. Već više godina *Novi list* ima dva stalna tjedna komentara upravo na temu približavanja-udaljavanja Hrvatske od Europske unije, politički i gospodarski aspekt. Te kolumne ispisuju ugledni politolozi, vanjski suradnici. Drugi tip komentara, bitno kraći, piše se dnevno i referira se na aktualna politička zbivanja iz prethodnog dana. Nerijetko su to autorska – novinarska stajališta na temu nezaobilaznog EU-a i Vladinih odluka. Većina tekstova u *Novom listu* objavljena je u rubrici "kolumne i komentari" i u subotnjem prilogu "Pogled". Najveći dio tekstova o procesu integracije Hrvatske u Europsku uniju objavljen je u sljedećim kolumnama: "Globalni kaos", "Ekonomski brežujar", "Peta dimenzija", "S hrvatskog vidikovca", "Mala obratnica". Za razliku od *Jutarnjeg lista*, gdje je dominantna tema u komentarima bila "neiskrena" politika Vlade u odnosu spram zahtjeva Haškog suda, komentatori u *Novom listu* pišu razmjerno jednako i o Vladi i Gotovini, ali i o nesmotrenom Finiju, rizicima i šokovima za hrvatske građane pri ulasku u EU, analiziraju razloge sumnjičavosti građana prema ulasku Hrvatske u Europsku uniju.

⁷ *Jutarnji list*, 7. i 8. listopada 2004., autor Ivan Zvonimir Čičak.

⁸ *Jutarnji list*, 14. listopada 2004., "Nije problem Gotovina, nego licemjerni političari", autora Nina Đule.

9.0. Zaključak

Analiza o stajalištima u komentarima/kolumnama vodećih hrvatskih dnevnih novina o temi Europska unija-Hrvatska u razdoblju od 1. do 31. listopada 2004. godine pokazala je ponajprije da su hrvatski novinari kritični a tek zanemarivo mali broj tekstova sadrži negativistički ton.

Hrvatski komentatori, neovisno iz kojih novina dolaze – privatnih ili državnih, pokazuju iznimno poznavanje i razumijevanje europskih integracijskih procesa i iskazuju argumentiranu kritiku spram Vladinih odluka i “neiskrenosti” politike prema Haškom sudu što će – kako je dobro predvidjela većina komentatora/kolumnista – rezultirati odgodom početka pregovora.

Hrvatski politički komentatori u ovom istraživanju predstavili su se kao neovisni stručnjaci koji, bez suzdržanosti, iznose svoje stavove i javno pokazuju političarima njihove pogreške. Tim načinom komentatori sudjeluju u oblikovanju odgovorne javnosti i mogu utjecati na donošenje ispravnih odluka. Hrvatski političari ne bi smjeli biti povrijeđeni nakon pročitanih komentara i kritizirati novinare zbog njihovih stajališta. Upravo suprotno, trebaju se naviknuti prihvaćati sugestije, pa i oštre

kritike medijskih analitičara jer se dugoročno takva “suradnja” isplati.

Da je premijer Ivo Sanader pažljivije čitao komentare, možda bi s manje optimizma čekao 17. ožujka 2005.

Glavne ličnosti u većini komentara su Ante Gotovina, Carla del Ponte i Ivo Sanader. Teme koje su najčešće bile predmetom analiza jesu pitanja neriješenih odnosa u Piranskom zaljevu/Savudrijskoj vali, budućnost hrvatskoga gospodarstva u okviru EU-a, reforme koje treba provesti, korupcija u Hrvatskoj i analiza visokog postotka sumnjičavosti hrvatske javnosti prema ulasku u Europsku uniju.

Pisma čitatelja rubrika je koja se profilirala u *Večernjem listu* i *Vjesniku*, s tim da se uočavaju tonovi nesnošljivosti koji se promiču prema pripadnicima susjednih zemalja (Slovenija) zbog neriješenih odnosa u Piranskom zaljevu/Savudrijskoj vali.

Iz ove kratke analize ne mogu se izvlačiti dalekosežne poruke ili zaključci, jer je riječ o vrlo kratkom razdoblju – samo jednom mjesecu. No, ono što je bitno novo – ovo je istraživanje uvjerenje da više nije moguće zamisliti vjerodostojne novine bez uglednih komentatora, novinara ili vanjskih suradnika.

IZVOR

- Hrvatske dnevne novine: *Jutarnji list*, *Novi list*, *Vjesnik*, *Večernji list*, *Slobodna Dalmacija* (Zagrebačka izdanja, 1.-31. listopada 2004.).